

Ο Ναυπάκτου Ιερόθεος για τις Χειροτονίες σχισματικών και αιρετικών

21/08/2019

Ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιερόθεος σε νέο κείμενό του που φέρει τον τίτλο «Ακρίβεια και οικονομία για τις χειροτονίες των εκτός της Ορθοδόξου Εκκλησίας» αναφέρεται στο ζήτημα των Κληρικών που έχουν χειροτονηθεί σε σχισματικές και αιρετικές ομάδες και κατόπιν προσέρχονται στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Το κείμενό του αναφέρει:

Ένα σημαντικό θέμα που επανέρχεται κατά καιρούς στις συζητήσεις μας είναι πως θα γίνονται αποδεκτοί οι «Κληρικοί» άλλων σχισματικών και αιρετικών ομάδων, όταν προσέρχονται στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Βέβαια, αυτό έχει σχέση με την Αποστολική Παράδοση και την Αποστολική Διαδοχή, αλλά επειδή υπάρχουν πολλές λεπτομερείς περιπτώσεις, γι' αυτό κάθε φορά εξετάζεται η συγκεκριμένη περίπτωση και οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες έγιναν οι «χειροτονίες» Κληρικών.

Ήδη, σε κείμενό μου, που έχω δημοσιεύσει με τίτλο «Αποστολική Παράδοση και Αποστολική Διαδοχή στο μυστήριο της Εκκλησίας» έχω θίξει το σοβαρό αυτό ζήτημα, μέσα στην προοπτική της ορθοδόξου θεολογίας και εκκλησιολογίας.

Όμως, αναζητώντας περισσότερα στοιχεία για το θέμα αυτό, βρήκα τρία κείμενα, τα οποία δίνουν την προοπτική για το πως αντιμετωπίζει η Εκκλησία διαχρονικά το θέμα των χειροτονιών από σχισματικούς και αιρετικούς και πως αποδέχεται η Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία τέτοιους «Κληρικούς», που προσέρχονται σε αυτήν.

Ανάλυση του θέματος από τον καθηγητή Παναγιώτη Τρεμπέλα:

Ο καθηγητής Παναγιώτης Τρεμπέλας στον Τρίτο Τόμο της Δογματικής της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας περιλαμβάνει κεφάλαιο με τίτλο «Χειροτονίαί άκυροι και αναχειροτονίαί» (Παναγιώτου Τρεμπέλα, Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τομ. 3ος, εκδ. Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα 1961, σελ. 314-319), στο οποίο με συντομία εκθέτει τις βασικές αρχές της ορθοδόξου εκκλησιολογίας, όπως φαίνεται στους Κανόνες της Εκκλησίας και στην Παράδοσή της για το θέμα των χειροτονιών εκτός της Εκκλησίας.

Θα κάνω μια περίληψη των σκέψεών του, γιατί ήταν ένας συντηρητικός θεολόγος και κατά τεκμήριο η άποψή του είναι ενδιαφέρουσα.

Στην αρχή του κειμένου του κάνει λόγο ότι στην Εκκλησία υπάρχουν δύο αρχές, ως προς το ζήτημα των χειροτονιών.

Η πρώτη αρχή είναι ότι για την έγκυρη χειροτονία είναι απαραίτητο ο λαμβάνων την χειροτονία να κλίνη τον αυχένα «υπό την χείρα του χειροτονούντος» αυτοπροαιρέτως, αλλά και ο χειροτονών να μεταδώσει το χάρισμα «μακράν παντός δόλου ή απάτης ή οιουδήποτε καταναγκασμού».

Η δεύτερη αρχή είναι ότι τα τελούμενα Μυστήρια υπό σχισματικών ή αιρετικών εκτός της Εκκλησίας «είναι άκυρα κατά το αξίωμα «extra ecclesiam nulla salus»», δηλαδή εκτός της Εκκλησίας δεν υπάρχει σωτηρία.

Ως προς την πρώτη αρχή αμφισβητήθηκε η χειροτονία του Επισκόπου Νοουάτου επειδή αυτός παρέσυρε τρεις επισκόπους να έλθουν στην Ρώμη «δι' απάτης» και σε κατάσταση μέθης «μετά βίας ηνάγκασεν εικονική τινη και ματαία χειροθεσία επισκοπήν αυτώ δούναι». Το ίδιο και η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος με τον 4ο Κανόνα της όρισε «περί Μαξίμου του κυνικού και της κατ' αυτόν αταξίας της εν Κωνσταντινουπόλει γενομένης· ώστε μήτε Μάξιμον επίσκοπον ή γενέσθαι, ή είναι μήτε τους παρ' αυτού χειροτονηθέντας, εν οιωδήποτε βαθμώ κλήρου· πάντων και των περι' αυτόν, και των παρ' αυτού γενομένων ακυρωθέντων».

Από τις άκυρες χειροτονίες του Νοουάτου και του Μαξίμου του Κυνικού πρέπει να διακρίνονται «αι μη μετά κανονικήν εκλογήν γινόμεναι χειροτονίαι, αίτινες υπό των κανόνων κηρύττονται άκυροι». Πρόκειται για τις υπερόριες χειροτονίες, για εισπηδήσεις ή αυθαίρετες εγκαταστάσεις από χειροτονημένους κανονικώς επισκόπους από την δική τους επισκοπή στα όρια άλλων επισκοπών, καθώς επίσης και εγκαταστάσεις διαδόχων επισκόπων ή συγγενών τους παρά τους ιερούς Κανόνες από αυτούς που τις κατείχαν προηγουμένως.

Οι χειροτονίες αυτές μυστηριακώς είναι έγκυροι, και, εάν η αρμόδια αρχή ήθελε αυτούς τους υπερορίου και αντικανονικούς Κληρικούς να τους χρησιμοποιήσει, δεν αναχειροτονούνται, γιατί ισχύει εξ ολοκλήρου σε αυτές τις περιπτώσεις ο 68ος αποστολικός κανόνας, που απαγορεύει την αναχειροτονία με ποινή καθαιρέσεως. Ενώ οι χειροτονίες αυτές είναι μυστηριακώς έγκυροι, εν τούτοις ακυρώνεται η εγκατάσταση αυτών και όλα τα δικαιώματα των χειροτονηθέντων που απορρέουν απ' αυτές τις χειροτονίες, οπότε θεωρούνται απολελυμένες χειροτονίες.

Ως προς την δεύτερη αρχή, δηλαδή για τις χειροτονίες των σχισματικών και αιρετικών, που είναι μυστήρια που τελέσθηκαν έξω από την Εκκλησία «δέον να λογίζονται ως πάντη άκυρα». Έτσι, όσοι κληρικοί από τους αιρετικούς και σχισματικούς προσχωρούν στην Μία, Αγία Εκκλησία «δέον να χειροτονούνται», και η χειροτονία αυτή δεν λογίζεται δεύτερη χειροτονία, αλλά έγκυρη πρώτη χειροτονία.

Όσοι Κληρικοί έλαβαν την χειροτονία στην Μία και Αγία Εκκλησία και στην συνέχεια έκκλιναν σε αίρεση ή σχίσμα, «ούτοι μετανοούντες και γινόμενοι δεκτοί υπό της Εκκλησίας καν έτι καθηρέθησαν εν τω μεταξύ, αποκαθίστανται εις τον ον κατείχον βαθμόν ιερωσύνης, άνευ αναχειροτονίας». Δευκρινίζεται δε ότι όσο χρόνο ήταν στο σχίσμα ή στην αίρεση, αφού είχαν καθαιρεθή και αποκηρυχθή από την μία Εκκλησία από την οποία έλαβαν το χάρισμα, αυτό το χάρισμα της ιερωσύνης «ήτο ανενέργητον και ανίσχυρον», οι δε χειροτονίες που έγιναν από αυτούς «δέον κατ' ακρίβειαν να λογίζονται όλως άκυροι και να επαναλαμβάνονται». Επικαλείται στο σημείο αυτό την διδασκαλία του Μεγάλου Βασιλείου που ακολούθησε την διακήρυξη του Κυπριανού και του Φιρμιλιανού, ότι, όταν αφίστανται κάποιοι από την Εκκλησία, διακόπτεται η μετάδοση της Χάριτος.

Για το θέμα αυτό χρησιμοποιείται το παράδειγμα του αγωγού, που συνδέεται με την δεξαμενή ύδατος. Δηλαδή, ο αγωγός μεταφέρει το ύδωρ της δεξαμενής σε διάφορα μέρη. Εκείνος, λοιπόν, που λαμβάνει το χάρισμα της Ιερωσύνης στην μία και αγία Εκκλησία «καθίσταται αγωγός μεταδίδων και τοις άλλοις την θείαν χάριν», εφ' όσον διατελεί σε κοινωνία αδιάσπαστη με την ταμιούχο της χάριτος Μία, Αγία Εκκλησία, αντλώντας από αυτήν ως από ανεξάντλητη δεξαμενή το σωτήριο νόμα της χάριτος του Αγίου Πνεύματος και για τον εαυτό του και για τους άλλους. Όμως, όταν αποσπάται από την Μία, Αγία Εκκλησία, παραμένει μεν αγωγός, «διά το ανεξάλειπτον της ιερωσύνης», επειδή όμως αποκόπτεται από την μόνη ταμιούχο και ζωοπάροχο δεξαμενή της χάριτος «παραμένει αγωγός κενός και ανίκανος να μεταδώση οιαδήποτε χάριν».

Μπορούμε αντί του αγωγού ύδατος, να χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα του αγωγού ηλεκτρικού ρεύματος (καλωδίου), το οποίο, όταν συνδέεται με τον ρευματολήπτη (πρίζα), μεταφέρει το ηλεκτρικό ρεύμα, διαφορετικά είναι ένα απλό καλώδιο.

Αυτήν την αρχή καθιερώνει και ο 68ος αποστολικός Κανόνας, ο οποίος απαγορεύει την αναχειροτονία, εκτός και εάν έχη την χειροτονία από αιρετικούς. Όμως, και στην περίπτωση αυτή, των χειροτονιών, δηλαδή, από αιρετικούς χρησιμοποιήθηκε «το μέτρον της λεγομένης εκκλησιαστικής οικονομίας, πάντοτε υπό περιορισμόν και υπό όρους». Έτσι, για τις αιρέσεις στις οποίες δεν αναγνωρίζεται ως έγκυρο το Βάπτισμα «απερρίπτετο απαρεγκλίτως και η ιερωσύνη». Για εκείνους των οποίων κατ' οικονομία γίνεται δεκτό το Βάπτισμα «δεν ανεγνωρίζετο απαρεγκλίτως και η ιερωσύνη», αλλά από αυτούς άλλοι μεν «εγίνοντο δεκτοί εν

τω κλήρω και εν τω βαθμώ τον οποίον εν τη αιρέσει κατείχον, άλλοι δε εκηρύττοντο αναχειροτονητέοι». Αναφέρονται σχετικά παραδείγματα από τους Κανόνες και την πράξη της Εκκλησίας.

Αναφερόμενος δε ο καθηγητής Παναγιώτης Τρεμπέλας σε παραδείγματα Αρειανών που επέστρεφαν στην Εκκλησία, γράφει ότι η Εκκλησία κάθε φορά εξέταζε ιδιαίτερος κάθε περίπτωση. Θα παραθέσω ολόκληρο το συγκεκριμένο απόσπασμα.

«Όσον δε αφορά εις τα αναφερόμενα υπό του Μ. Αθανασίου εις την προς Ρουφιανιανόν κανονικήν επιστολήν αυτού, καθ' ην εκ των από της Αρειανικής πλάνης επιστρεφόντων κληρικών «οι μεν προιστάμενοι της ασεβείας» συνεχωρούντο μεν μετανοοούντες, δεν εδίδετο όμως «αυτοίς τόπος κλήρου», «τοις δε μη αυθεντούσι μεν της ασεβείας, παρασυρείσι δε δι' ανάγκην και βίαν έδοξε δίδοσθαι μεν συγγνώμην, έχειν δε και τον τόπον του κλήρου», παρατηρούμεν, ότι κατά πάσαν πιθανότητα, αν μη και βεβαιότητα, πρόκειται περί κληρικών λαβόντων την χειροτονίαν εν τη μια αγία Εκκλησία και εκ ταύτης αποσχισθέντων και εις αίρεσιν εκπεσόντων. Παρόμοιόν τι θα ηδύνατο να παρατηρηθή και περί επισκόπων χειροτονηθέντων υπό αιρετικών μεν, αλλ' εντός της μιάς αγίας καθολικής Εκκλησίας ενεργούντων, οίοι οι Αντιοχείας Μελέτιος, Ιεροσολύμων Κύριλλος, Κωνσταντινουπόλεως Ανατόλιος, Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, Ιωάννης Ιεροσολύμων. Δεν χειροτονήθησαν ούτοι, ίνα ώσιν επίσκοποι της αιρέσεως, την οποίαν επρέσβευον οι χειροτονήσαντες, ουδέ φρονούντες τα της αιρέσεως ταύτης, αλλ' ορθοδόξως πιστεύοντες των ορθοδοξούντων ποιμνίων εξ αρχής ως της μιάς καθολικής Εκκλησίας επίσκοποι κατεστάθησαν. Και του Πέτρου δε του Μογγού (482-490) διά πραξικοπήματος τον Αλεξανδρινόν θρόνον καταλαβόντος αι πράξεις και χειροτονίαι ως εν τη μια αγία Εκκλησία γενόμεναι ανεγνωρίσθησαν».

Επισημαίνεται δε ότι η χρήση της οικονομίας δεν δημιουργεί καθεστώς μόνιμο, αλλά ρυθμίζεται ανάλογα από την Εκκλησία που εκτιμά τις διάφορες περιστάσεις. Γράφει:

«Πάντως, χρήσις της οικονομίας εγένετο πολλάκις, αύτη όμως δεν δημιουργεί καθεστώς μόνιμον, αλλ' απόκειται εις την Εκκλησίαν, εκτιμώνσαν τας εκάστοτε περιστάσεις και ρυθμίζουσιν αυτάς, να ποιήσεται χρήσιν του μέτρου της οικονομίας, όταν εξ αυτού πρόκειται να προέλθη γενικωτέρα τις ωφέλεια, να τηρήση δε την αυστηράν ακρίβειαν, όταν δι' αυτής προλαμβάνεται χαλάρωσις και αδιαφορία δυναμένη να αγάγη εις καταστροφάς». Αναφέρει δε σχετικά παραδείγματα από την νεώτερη πράξη της Εκκλησίας.

Αναφερόμενος σε απόφαση επιτροπής, που συστήθηκε από την Σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως υπέρ του κύρους της χειροτονίας κληρικών από επισκόπους καθηρημένους και σχισματικούς, γράφει:

«Δεδομένου δε ότι, ως ήδη είπομεν, η χρήσις της οικονομίας δεν είναι μέτρον δυνάμενον να επιβληθή κατά νόμον ή κανόνα μονίμως ισχύοντα, αλλ' εξαρτάται εκ των περιστάσεων, κακώς η υπό της Ι. Συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως συστάσα τω 1879 επιτροπεία απεφάνθη «υπέρ του κύρους της χειροτονίας κληρικών υπό επισκόπων καθηρημένων και σχισματικών χειροτονηθέντων». Μόνον κατ' οικονομίαν θα ηδύναντο ν' αναγνωρίζωνται αύται, διότι, εάν η οικονομία αύτη ίσχυεν ως κανών, πάσα πειθαρχία εν τη Εκκλησία θα κατελύετο, θα συνεχέοντο δε ολεθρίως τα όρια οικονομίας και ακριβείας. Τέλος όσον αφορά εις το κύρος των Αγγλικανικών χειροτονιών σημειούμεν, ότι αύται δέον να εκλαμβάνωνται ως μυστήρια έξω της Εκκλησίας τελεσθέντα».

Σε υποσημείωση κάνει διάκριση μεταξύ των πρωτεργατών του σχίσματος και των απογόνων τους. **Γράφει:**

«Αναμφιβόλως οι πρώτοι, οι αποσχισθέντες της Εκκλησίας και καθαιρεθέντες υπ' αυτής, ως πρωτουργοί της επαναστάσεως και μετά την καθάρεισιν αυτών χειροτονήσαντες βαρυτάτην

υπέχουσιν ευθύνην, πολλῶ δε βαρυτέραν εκείνων, οἵτινες μετὰ γενεάς ὅλας [μᾶλλον ὅλης] γεννηθέντες ἐν τῷ σχίσματι εὐρέθησαν καὶ λειτουργοὶ ἐν τῇ σχισματικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλως λοιπὸν θὰ κριθῶσιν οἱ πρωτουργοὶ ἐκεῖνοι, ἐν ὥρᾳ μάλιστα καθ' ἣν τὸ σχίσμα διατελεῖ ἐν ἐκρήξει, καὶ ἄλλως οἱ ἀπόγονοι τούτων, οἵτινες ἐπιστρέφοντες μετὰ τὴν κατασίγασιν τῆς ἠφαιστειώδους ἐκρήξεως, ἀναντιλέκτως δεόν ἵνα γένωνται δεκτοὶ ἐξαντλουμένου παντός μέτρου ἐπιεικίας καὶ οἰκονομίας».

Ἀπὸ τὴν σύντομη αὐτὴ περίληψη καὶ παρουσίαση τῆς ἀναλύσεως τοῦ καθηγητοῦ Παναγιώτη Τρεμπέλα φαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ταμειούχος τῆς θείας Χάριτος, οἱ Κληρικοὶ εἶναι ἀγωγοὶ ποῦ μεταφέρουν τὴν Χάρη ἀπὸ τὴν δεξαμενὴ, ἀν δὲν συνδέεται με τὴν δεξαμενὴ, παραμένουν κενοί, ἄδαιοι ἀγωγοί. Ἀκόμη, ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν Συνόδων τῆς ἀποφασίζει γιὰ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονομία, πότε γίνονται ἀναχειροτονίες καὶ πότε ἀναγνωρίζονται οἱ χειροτονίες τῶν Κληρικῶν ποῦ ἦταν στὰ σχίσματα καὶ τὶς αἰρέσεις, ὕστερα ἀπὸ ἐξέταση τῶν διαφορετικῶν περιπτώσεων, ὕστερα ἀπὸ ἐξέταση τοῦ πῶς κάποιος ἔλαβε τὸ ἱερατικὸ ἢ ἐπισκοπικὸ χάρισμα καὶ πῶς προσέρχεται στὴν Μία καὶ Ἁγία Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἐξετάζεται ἀν πρόκειται νὰ προέλθῃ γενικότερα ωφέλεια.

Παρατηρεῖ κανεῖς σὲ αὐτὴν τὴν ἀνάλυση, τὴν ἀκρίβεια καὶ τὸ φιλόνηρωπο πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν συντηρητικότητά καὶ τὴν ευρύτητα τῆς σκέψεως τοῦ καθηγητοῦ Παναγιώτου Τρεμπέλα.

«Φωτίου τοῦ Πατριάρχου, ἐρωτήματα ...»:

Ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ Μεγάλου Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως σὲ δέκα ἐρωτήματα ποῦ τοῦ ἐτέθησαν θὰ παραθέσω σὲ κείμενο καὶ σὲ μετάφραση τὴν ἀπόκριση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Πατρός στὴν τέταρτη ἐρώτηση. Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὸν τρόπο ποῦ ἐνεργεῖ ἡ Ἐκκλησία συνοδικῶς στὶς χειροτονίες ἀπὸ σχισματικούς καὶ αἰρετικούς.

Κείμενο:

«Ἐρώτησις Δ΄: Τίνων κατακριθέντων οἱ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντες οὐδὲν ἐβλάβησαν;

Ἀπόκρισις: Παύλου τοῦ ἐκ Σαμοσατέων κατακριθέντος, οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτοῦ καθήρηται, καίτοι συμπεπραχόντων αὐτῷ ἐκεῖνα, δι' ἃ ἐκεῖνος καθρέθη. Τοῦ Νεστορίου καθαιρεθέντος, οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων καθήρηται. Πέτρου τοῦ Μόγγου ἐτι πρεσβυτέρου ὄντος, καὶ καθαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Προτερίου, εἶτα εἰς τὸν αὐτὸν αὐτοῦ θάνατον Τιμοθέῳ τῷ φονεῖ συνδεδραμηκότος, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ θάνατον ἐκείνου ἀρπάσαντος, καὶ τὴν ἐν Καλχηδόνι (Χαλκηδόνι) σύνοδον καθ' ἐκάστην τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλοντος, οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες, καίπερ καθηρημένου καὶ φονέως καὶ αἰρετικοῦ, αἰρετικοὶ ὄντες καὶ αὐτοὶ ἐτι, μετανοοῦντες ἐδέχθησαν. Καὶ Φήλιξ ὁ Ῥώμης γράφων πρὸς Ζήνωνα τὸν βασιλέα, τὴν διάταξιν αὐτοῦ, ἥτις Πέτρον μὲν τῆς Ἐκκλησίας ἐξέβαλλεν, ἐκείνους δὲ μετανοοῦντας ἐδέξατο, θεῖον ἀποκαλεῖ τύπον. Ἐγκαλεῖ δὲ αὐτῷ δι' ὧν ἔγραφε, τίνος χάριν τὸν Πέτρον ἐκβαλὼν τῆς Ἐκκλησίας, αὐθὶς αὐτὸν εἰσήγαγε, καὶ τὸν Ἰωάννην ἐδίωξε. Μελέτιος ὁ Ἀντιοχεὺς ὑπὸ αἰρετικῶν χειροτονηθεὶς ἀντὶ Εὐσταθίου Σεβαστείας ἐπισκόπου, κακεῖθεν μετενεχθεὶς εἰς Βέρροϊαν, εἶτα πάλιν ὑπ' αὐτῶν καταστάς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, ἐκείνων ὡς αἰρετικῶν δυσφημουμένων, οὗτος παρά τῆς Ἐκκλησίας ἀπεδέχθη. Οἱ ὑπὸ Σεργίου καὶ Πύρρου χειροτονηθέντες καὶ Μακαρίου, τούτων ὡς αἰρετικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθέντων μετανοήσαντες προσεδέχθησαν. Καὶ οἱ ὑπὸ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου χειροτονηθέντες ὡσαύτως. Τὸν Ἀκάκιον οἱ Ῥωμαῖοι ἐτι μὲν περιόντα καθαιρέσει ὑπέβαλλον καὶ ἀναθέματι· μετὰ τελευτὴν δὲ, Ἰουστίνου μετὰ τὸν Ἀναστάσιον βασιλεύσαντος, πρεσβευσάμενοι πρὸς αὐτὸν, καὶ τῶν διπτύχων ἐκβαλόντες, Ἰωάννου τῆνικαῦτα τὸν θρόνον διέποντος Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας συλλειτουργοὺς εἶχον, καὶ ἐκοινῶνουν αὐτοῖς. Οἱ ὑπὸ Ἀναστασίου καὶ Νικήτα τῶν αἰρετικῶν χειροτονηθέντες παρά τῆς ἐβδόμης ἐδέχθησαν σὺνόδου.

Και Μελέτιος δε μυρίων ένοχος γέγονεν, επεπήδησε θρόνοις αλλοτρίοις, ελύπησε μάρτυρας, επανέστη τω οικείω Πατριάρχη, και τον αυτού θρόνον ήρπασε, συναπήχθη Αρειώ· ως δε λέγει Σωκράτης, και εις τον διωγμόν επέθευσε. Και διά ταύτα υπό του Πέτρου καθηρέθη· αλλ' όμως ει και καθηρέθη πολλάκις, ύστερον ει και μη την ιερωσύνην, αλλά το όνομα του επισκόπου απείληφεν» (Φωτίου του Πατριάρχου, Ερωτήματα Δέκα συν ίσαις Αποκρίσει, Ρ.Γ. τομ. 104, στ. 1224).

Μετάφραση:

«Ερώτηση Δ': Ποιοί χειροτονημένοι από τους καταδικασθέντες αιρετικούς δεν έπαθαν καμμία βλάβη;

Απόκριση: Από τον καταδικασμένο Παύλο τον Σαμοσατέα κανένας δικός του δεν καθαιρέθηκε, παρόλο που έπραξαν τα ίδια με εκείνα για τα οποία και αυτός καθαιρέθηκε. Ο Νεστόριος, ενώ ο ίδιος καθαιρέθηκε, κανένας χειροτονημένος από αυτόν δεν καθαιρέθηκε. Ο Πέτρος ο Μογγός, ενώ ήταν ακόμη πρεσβύτερος και καθαιρέθηκε από τον άγιο Προτέριο, κατόπιν ο ίδιος βοήθησε τον Τιμόθεο στον θάνατο του Προτερίου, και όταν εκείνος (ο Τιμόθεος) μετά τον θάνατό του άρπαξε τον θρόνο της Αλεξανδρείας και καθημερινά αναθεμάτιζε την Σύνοδο της Καλχηδόνος (Χαλκηδόνος), όσοι χειροτονήθηκαν από αυτόν, αν και ο ίδιος ήταν καθηρημένος, και φονιάς και αιρετικός, όντας και οι ίδιοι αιρετικοί, μετανόησαν και έγιναν αποδεκτοί. Και ο Φήλικας της Ρώμης έγγραψε και έστειλε στον Ζήνωνα τον βασιλέα την διάταξή του, η οποία τον μεν Πέτρο έβγαλε εκτός Εκκλησίας, ενώ εκείνους που μετανόησαν τους δέχθηκε, τον αποκαλεί θεικό τύπο. Κατηγορεί δε αυτόν με όσα έγγραφε, για ποιο λόγο τον Πέτρο που ήταν εκτός Εκκλησίας τον εισήγαγε πάλι στην Εκκλησία και εδίωξε τον Ιωάννη. Ο Μελέτιος ο Αντιοχεύς χειροτονηθείς από αιρετικούς αντί του επισκόπου Σεβαστείας Ευσταθίου, από εκεί μεταφέρθηκε στην Βέρροια, και μετά πάλι από τους ίδιους έγινε επίσκοπος Αντιοχείας, ενώ εκείνοι κατηγορήθηκαν ως αιρετικοί, αυτός έγινε δεκτός από την Εκκλησία. Όσοι χειροτονήθηκαν από τον Σέργιο, τον Πύρρο και τον Μακάριο, ενώ εκδιώχθηκαν από την Εκκλησία ως αιρετικοί, μετανόησαν και έγιναν αποδεκτοί. Το ίδιο συνέβη και με τους χειροτονηθέντες από τον Πνευματομάχο Μακεδόνιο. Οι Ρωμαίοι τον Ακάκιο ενώ ακόμα ήταν σε καθαίρεση του υπέβαλαν και ανάθεμα. Μετά τον θάνατό του (Ακακίου), και όταν, μετά τον Αναστάσιο, βασίλευε ο Ιουστίνος, έστειλαν πρεσβεία προς αυτόν, τον έβγαλαν από τα δίπτυχα, όντος τότε στον θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως του Ιωάννου, είχαν συλλειτουργούς και κοινωνούσαν με όσους εκείνος είχε χειροτονήσει. Όσοι χειροτονήθηκαν από τους αιρετικούς Αναστάσιο και Νικήτα έγιναν αποδεκτοί από την εβδόμη Σύνοδο. Και ο Μελέτιος ήταν ένοχος για μύρια πράγματα, εισπήδησε σε ξένους θρόνους, λύπησε μάρτυρες, επαναστάτησε στον οικείο Πατριάρχη και του άρπαξε τον θρόνο, απομακρύνθηκε μαζί με τον Άρειο, και όπως λέγει ο Σωκράτης και στον διωγμό θυσίασε. Και γι' αυτά όλα καθαιρέθηκε από τον Πέτρο. Αλλά όμως, αν και καθαιρέθηκε πολλές φορές, ύστερα, αν όχι την ιερωσύνη, το όνομα του επισκόπου το πήρε.

Η απάντηση του Μεγάλου Φωτίου είναι σημαντική για τον τρόπο που ενεργεί η Εκκλησία συνοδικώς στις χειροτονίες που έγιναν από σχισμαστικούς και αιρετικούς. Κάνει διάκριση μεταξύ των πρωτεργατών των σχισμάτων-αιρέσεων και των χειροτονηθέντων από αυτούς.

Όλες οι περιπτώσεις που αναφέρει ο Μέγας Φώτιος είναι σημαντικές, ιδιαιτέρως, όμως, να προσεχθή η περίπτωση του Πέτρου Μογγού, ο οποίος ήταν αιρετικός, αρνητής και πολέμιος της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, χειροτονήθηκε από καθηρημένους και ήταν φονιάς. Όμως, οι χειροτονίες που έκανε έγιναν αποδεκτές από την Εκκλησία, όταν μετανόησαν οι χειροτονηθέντες.

Για τον βίο του Πέτρου του Μογγού έγγραψε σχετικά ο π. Γεώργιος Μεταλληνός: «Πέτρος, ο Γ' Πατριάρχης Αλεξανδρείας, επικαλούμενος Μογγός (477/82-490). Μονοφυσίτης, χειροτονηθείς διάκονος υπό του Διοσκόρου. Μετέσχε των κατά του πατριάρχου Φλαβιανού

εκδηλώσεων κατά την Ληστρικήν σύνοδον. Ταχθείς υπέρ Τιμοθέου του Αιλούρου, μονοφυσίτου πατριάρχου, κατά του ορθοδόξου πατριάρχου Προτερίου, εξωρίσθη (454). Μετά τον θάνατον του αυτοκράτορος Μαρκιανού (457) κατέλαβε τον θρόνον αντικανονικώς Τιμόθεος ο Αίλουρος, ο δε Πέτρος εγένετο αρχιδιάκόνος του. Το 460 εξωρίσθησαν αμφότεροι. Ο ορθόδοξος πατριάρχης Τιμόθεος Σαλοφακίολος έμεινε επί του θρόνου, μέχρι του 476, ότε τη υποστηρίξει του αυτοκράτορος Βασιλίσκου επανήλθε Τιμόθεος ο Αίλουρος, όστις απέθανε το επόμενον έτος (31.7.477).

Εν απουσία του Σαλοφακίολου οι μονοφυσίται εξέλεξαν τον Πέτρον διάδοχόν του, χειροτονηθέντα, ως λέγεται, υπό ενός μόνον επισκόπου, του Θεοδώρου Αντινόης. Ο Σαλοφακίολος μετά πολλές ενεργείας επέτυχε να εξορισθή ο Πέτρος εις Ευχάιτα. Κατά πληροφορίας μονοφυσιτών ιστορικών ο πρεσβύτερος και οικονόμος του Ναού του Αγ. Ιωάννου Προδρόμου εν Αλεξανδρεία Ιωάννης Ταλαίας ή Ταβεννησιώτης παρά την απαγόρευσιν του αυτοκράτορος Ζήνωνος επέτυχε να καταλάβη τον επισκοπικόν θρόνον. Ο Ζήνων όμως ηνώνει τον Μογγόν ως πολέμιον της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Κατ' αυτής εστρέφετο και το «Ενωτικόν» του Ζήνωνος (482), το οποίον ο Πέτρος, ζητήσας να επανέλθη εις Αλεξάνδρειαν, ηναγκάσθη να υπογράψη και διά την γένεσιν του οποίου συνειργάσθη μετά του Κωνσταντινουπόλεως Ακακίου. Ο Ταλαίας εξεδιώχθη, ο δε Πέτρος συνεκάλεσε σύνοδον (482) κατά της Δ΄ Οικουμενικής (Mansi VII, 1024, 1177. Ευαγρίου, Εκκλη. Ιστ., 3, 15, Νικηφ. Καλλίστου, Εκκλη. Ιστ. 16, 13, Θεοφάνους, Χρονογραφία, σ. 130).

Ο Μονοφυσισμός επικρατεί εν Αλεξανδρεία, το δε «Ενωτικόν» δυσηρέστησεν εξ ίσου τους ορθοδόξους και πολλούς μονοφυσίτας, οίτινες αποσπασθέντες του Πέτρου ωνομάσθησαν «Ακέφαλοι», ως μη έχοντες πλέον επίσκοπον. Τη προτάσει των ορθοδόξων Αιγύπτου και Κωνσταντινουπόλεως ο Ρώμης Φήλιξ Γ΄ διά δύο συνόδων (484 και 485) καθήρεσε και αφώρισε τους Ακάκιον, Πέτρον Μογγόν και Πέτρον Γναφέα Αντιοχείας ως μονοφυσίτας (Ακακιανόν Σχίσμα, 484-519). Η πολιτική του Πέτρου υπήρξε διπρόσωπος, διό και προουκάλεσε πλείστας ανωμαλίας εις την Εκκλησίαν Αλεξανδρείας. Εν μέσω της εκρύθμου αυτής καταστάσεως απεβίωσε την 29.10.490. Μετά των Διοσκόρου, Τιμοθέου Αιλούρου, Πέτρου Γναφέως και Ακακίου, ανεθεματίσθη διά της formula Hormisdæ (519)» (Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τομ. 10, σελ. 366-367).

Ερμηνεία του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου στον 68ο Αποστολικό Κανόνα:

Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης είναι μέγας διδάσκαλος της Εκκλησίας στους τελευταίους αιώνες και κανονολόγος, διότι στο Πηδάλιο κατόρθωσε να ερμηνεύσει σωστά τους Κανόνες των Τοπικών και Οικουμενικών Συνόδων και να περιλάβη την όλη εκκλησιαστική παράδοση. Να σημειωθεί ότι το Πηδάλιο που καταρτίσθηκε από τον άγιο Νικόδημο εξεδόθη με έγκριση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Στην συνέχεια θα παραθέσω τον 68ο αποστολικό Κανόνα, ο οποίος κάνει λόγο για την μη αναχειροτονία των Κληρικών, καθώς επίσης και την «ερμηνεία», αλλά και την «συμφωνία» του Κανόνος αυτού με άλλους ιερούς Κανόνες, την οποία «συμφωνία» κάνει ο άγιος Νικόδημος.

Αποστολικός Κανών ΞΗ΄

«Ει τις Επίσκοπος, η Πρεσβύτερος, η Διάκονος, δευτέραν χειροτονίαν δέξηται παρά τινος, καθαιρείσθω και αυτός και ο χειροτονήσας, ει μη γε άρα συσταίη, ότι παρά Αιρετικών έχει την χειροτονίαν. Τους γαρ παρά των τοιούτων βαπτισθέντας, η χειροτονηθέντας, ούτε πιστούς, ούτε κληρικούς είναι δυνατόν».

Ερμηνεία

«Το να χειροτονηθή τινάς δύο φοραίς, διαφόρως ημπορεί να νοηθή. Ή διατί ο χειροτονηθείς κατεφρόνησε τον πρότερον αυτόν χειροτονήσαντα, ή διατί νομίζει ότι θέλει λάβη περισσοτέραν

χάριν από τον δεύτερον αυτόν χειροτονήσαντα, ως πίστιν έχων προς εκείνον περισσοτέραν, ή διά άλλην καμμίαν τοιαύτην αιτίαν. Όθεν ο παρών Κανών διορίζει, ότι όποιος Επίσκοπος, ή Πρεσβύτερος, ή Διάκονος, ήθελε δεχθή δευτέραν χειροτονίαν από τινα, ας καθαίρεται και αυτός, και εκείνος οπού τον χειροτόνησεν, έξω μόνον αν αποδειχθή, ότι έχει την χειροτονίαν από Αιρετικούς. Διότι οι παρά των Αιρετικών βαπτισθέντες, ή χειροτονηθέντες, ούτε όλως Χριστιανοί δύνανται να ήναι με το αιρετικόν αυτό βάπτισμα, ή μάλλον ειπείν μόλυσμα, ούτε Ιερείς και Κληρικοί, με την αιρετικήν ταύτην χειροτονίαν. Διά τούτο ακινδύνως οι τοιοούτοι και βαπτίζονται παρά των ορθοδόξων Ιερέων, και χειροτονούνται παρά των ορθοδόξων Επισκόπων. Όθεν ακολούθως και ο μέγας Βασίλειος γράφων προς Νικοπολίτας, λέγει· Εγώ δεν θέλω συναριθμήσει ποτέ με τους αληθείς ιερείς του Χριστού, εκείνον οπού χειροτονήθη και έλαβε προστασίαν λαού από τας βεβήλους χείρας των αιρετικών προς ανατροπήν της ορθοδόξου πίστεως».

Συμφωνία

«Ει δε και η α΄. (Οικουμενική Σύνοδος) εν τω η΄. (Κανόνι) εδέχθη τας χειροτονίας των Ναυατιανών, και η εν Καρθαγένη εν τω οζ΄. τας των Δονατιστών, αλλά οι μεν Ναυατιανοί δεν ήσαν αιρετικοί, αλλά σχισματικοί, κατά τον α΄. Βασιλείου, αι δε των Δονατιστών χειροτονία εδέχθησαν από την εν Καρθαγένη, διά την μεγάλην ανάγκην και ένδειαν οπού είχεν η Αφρική από κληρικούς, κατά τον ξς΄. αυτής Κανόνα· ταυτόν ειπείν εδέχθησαν οικονομικώς και εξ ανάγκης. Δι΄ ο και η εν Ιταλία σύνοδος ταύτας ουκ εδέχθη, ως μη τοιαύτην ανάγκην έχουσαν, κατά τον οζ΄ της αυτής. Αλλά και η αυτή εν Καρθαγένη σύνοδος εν τω ρα΄. Κανόνι θέλει να ζημιούνται δέκα λίτρας χρυσίου, όσοι χειροτονήσουν αιρετικούς, ή χειροτονηθούν από αυτούς, ή δεχθούν αυτούς να λειτουργούν. Και η Οικουμενική δε ζ΄. σύνοδος, ει και εδέχθη τας χειροτονίας των αιρετικών Εικονομάχων (ουχί όμως των πρωτάρχων της αιρέσεως, και των εμπαθώς εγκειμένων και μη γνησίως και αληθώς μετανοούντων, ως είπεν ο θείος Ταράσιος· αλλά των ακολουθησάντων τοις πρωτάρχαις, και αληθώς και γνησίως μετανοούντων. Περί ου όρα την ερμηνείαν την προς Ρουφινιανόν επιστολής του μεγάλου Αθανασίου) και τους παρ΄ αυτών χειροτονηθέντας, πάλιν δεν ανεχειροτόνησεν ορθοδοξήσαντας καθώς φαίνεται εν τη α΄. πράξει αυτής, αλλά τούτο οικονομικώς εποίησε διά το πολύ πλήθος οπού τότε επεπόλαζε των εικονομάχων. Καθώς και η Οικουμενική β΄. τινών αιρετικών δι΄ οικονομίαν εδέχθη το βάπτισμα, ως προείπομεν. Όθεν ως μη όρον την τοιαύτην καιρικήν και περιστατικήν οικονομίαν ποιησαμένη, ουκ εναντιούται εις τον παρόντα Αποστολικόν Κανόνα. Και γαρ και ο Πατριάρχης Ανατόλιος υπό του αιρετικού Διοσκόρου και της περί αυτόν αιρετικής συνόδου χειροτονήθη, και ο άγιος Μελέτιος ο Αντιοχείας υπό Αρειανών, κατά τον Σωζόμενον βιβλ. δ΄. κεφ. κη΄. και άλλοι πολλοί υπό αιρετικών χειροτονήθησαν, και μετά ταύτα, υπό των ορθοδόξων εδέχθησαν. Αλλά σπάνια τα τοιαύτα και κατά περίστασιν, κανονικής ακριβείας λειπόμενα, ου νόμος δε Εκκλησίας το κατά περίστασιν γινόμενον και το σπάνιον, κατά τε τον ιζ΄. της α΄. και β΄. και τον Θεολόγον Γρηγόριον, και την β΄. πράξιν της εν τη αγία Σοφία συνόδου, και το νομικόν εκείνο το λέγον· Το, παρά κανόνας, ουχ έλκεται προς υπόδειγμα. Τας δευτέρας χειροτονήσεις των ορθοδόξων εμποδίζει και ο νζ΄. Καρθαγένης. Ανάγνωθι και τας ερμηνείας και υποσημειώσεις του μς΄. και μζ΄. Κανόνος των Αποστόλων» (Νικοδήμου Αγιορείτου, Πηδάλιον, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1970, σελ. 89-91).

Είναι σαφέστατη τόσο η παραδοσιακότητα όσο και η ευρύτητα του πνεύματος του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου.

Συμπέρασμα:

Τα τρία κείμενα, τα οποία παρέθεσα προηγουμένως (καθηγητού Παναγιώτου Τρεμπέλα, Μεγάλου Φωτίου και αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου) προσδιορίζουν την προοπτική στην

οποία κινούνται οι Επίσκοποι στις Συνόδους, οι οποίοι έχουν την ευθύνη να επιλύουν σοβαρά θεολογικά και εκκλησιολογικά ζητήματα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο ΣΤ΄ Κανόνας της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου χαρακτηρίζει τους ορθόδοξους Επισκόπους ως «οικονομούντας τας εκκλησίας». Η φράση «οικονομούντας τας εκκλησίας» είναι σημαντική, διότι μας παραπέμπει στο μυστήριο της ενανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού που είναι μυστήριο θείας οικονομίας, δηλαδή δείχνει πως οικονόμησε ο Θεός με την άπειρη αγάπη Του και φιλανθρωπία Του τις επιπτώσεις της αμαρτίας του Αδάμ και της Εύας.

Η βάση του θέματος είναι ότι κατ' ακρίβεια δεν υπάρχουν Μυστήρια έξω από την Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, όμως η Εκκλησία αποδέχεται τους προσερχομένους σε αυτήν σχισματικούς ή αιρετικούς, άλλοτε με ακρίβεια και άλλοτε με οικονομία, ανάλογα με κάθε περίπτωση, με σαφείς όρους και προϋποθέσεις. Ο αείμνηστος Μητροπολίτης Εφέσου Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης στο θέμα αυτό έκανε την διάκριση μεταξύ ακρίβειας και οικονομίας (Χρυσόστομου Κωνσταντινίδου, Μητροπολίτου Εφέσου, Καθηγητού της Ορθόδοξου Δογματικής Θεολογίας, Η αναγνώριση των Μυστηρίων των Ετεροδόξων στις διαχρονικές σχέσεις Ορθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικισμού, εκδ. Επέκταση 1995).

Η Εκκλησία δεν είναι εισαγγελία για να εκδίδη καταδικαστικές ή αθωωτικές αποφάσεις, αλλά πνευματικό νοσοκομείο που θεραπεύει.

Επομένως, η ακρίβεια και η οικονομία είναι τα «δύο είδη κυβερνήσεως και διορθώσεως», οι οποίες «φυλλάττονται εις την του Χριστού Εκκλησίαν», κατά την εύστοχη παρατήρηση του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου σε ερμηνεία άλλου αποστολικού Κανόνας (Νικοδήμου Αγιορείτου, ενθ. ανωτ., σελ. 53-54, σημ.). Και πρέπει να τονισθή ότι, τόσο για την ακρίβεια όσο και για την οικονομία ή συγκατάβαση στην επίλυση διαφόρων προβλημάτων, προϋποτίθεται η συνοδική διαγνώμη θεουμένων Επισκόπων, οι οποίοι ενεργούν και αποφασίζουν με τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος. Και όταν μια Σύνοδος κάνει κάποιο λάθος, τότε αυτό διορθώνεται από άλλη ορθόδοξη Σύνοδο. Γενικά η Εκκλησία όταν προκύπτουν τέτοια ζητήματα όπως στην Ουκρανία στις ημέρες μας, πρέπει να τα αντιμετωπίζει μέσα από την ακρίβεια και την οικονομία, κατά περίπτωση. Μου έκανε εντύπωση τα όσα είπε ο άγιος Παΐσιος ο Αγιορείτης σε μοναχό που τον ρώτησε για κάποιο θέμα, κατά την αυθεντική μαρτυρία ενός από τους πιο στενούς υποτακτικούς του, δηλαδή του Ιερομονάχου Παισίου. Γράφει ο Ιερομόναχος π. Παΐσιος:

«Γνωστός μου μοναχός ερώτησε τον Γέροντα για το θέμα των μεταμοσχεύσεων και ο Γέροντας απάντησε ότι για το θέμα αυτό θα μιλήσει η Εκκλησία. Ακόμη και για σοβαρότερα θέματα, που ο Γέροντας είχε εκφράσει γνώμη, έλεγε ότι, αν η Εκκλησία πάρει διαφορετική θέση, θα πρέπει να ακολουθήσουμε την Εκκλησία. Μόνο για μη σοβαρά θέματα, που δεν έχει πάρει θέση η Εκκλησία, μπορεί να εκφράζεται κάποιος» (Ιερομονάχου Παισίου, Μύρον εκκενωθέν, ελκυσμένοι από το άρωμα του αγίου Παισίου, εκδ. Ι.Μ. Αγίου Ιλαρίωνος, Πρόμαχοι Αριδαίας, Α' έκδοση 2019, σελ. 41-42).

Αυτό είναι γνήσιο εκκλησιαστικό φρόνημα.

Στο επόμενο άρθρο μου θα τολμήσω να υποβάλω μια πρόταση για την ενδεχόμενη λύση του σοβαρού ζητήματος που ανέκυψε στην Ουκρανία, ώστε να μη μονιμοποιηθή αυτή η κατάσταση και εξελιχθή σε σοβαρό σχίσμα μεταξύ των Ορθόδοξων Εκκλησιών.

Νομίζω σήμερα, πέρα από τις ιστορικές, κανονικές και θεολογικές αναλύσεις, πρέπει να κατατεθούν σοβαρές προτάσεις για την επίλυση του θέματος, οι οποίες θα τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας από τους υπευθύνους εκκλησιαστικούς ηγέτες.—

<https://www.vimaorthodoxias.gr/eipan/o-nafpaktou-ierotheos-gia-tis-cheirotanies-schismatikon-kai-aiiretikon/>

Εκτύπωση: <https://www.imdleo.gr/diaf/2019/Ukr-Naup-sx.pdf>